

Úvod do pedagogiky

Téma číslo 7 – Alternativní a reformní školství ve světě a v ČR I

Viděli jste v minulém dílu...😊

- ▶ Základy vývoje školské soustavy v českých zemích.
- ▶ Vývoj školské soustavy za Rakouska–Uherska.
- ▶ Vzdělávací systém ČSR za 1. republiky.
- ▶ Vývoj československého školství po 2. světové válce a roce 1948.
- ▶ Kontinuální transformace české vzdělávací soustavy po roce 1989.
- ▶ Současná vzdělávací soustava v ČR.

A jak to všechno začalo?

V pedagogice střetávání směrů:

- ▶ **Intelektualismus** – rozvoj intelektu a chápání žáka, žák je objektem vzdělávání a plní příkazy starších J. F. Herbart a jeho následovníci
- ▶ **Humanismus** – bere zřetel hlavně na dítě, záleží na jeho schopnostech, přírodní řád – J. A. Komenský, J. H. Pestalozzi, J. J. Rousseau, L. N. Tolstoj – *reformní hnutí v pedagogice*

Johann Friedrich Herbart

- ▶ *1776 – †1841, vrchol činnosti v době napoleonských válek
- ▶ profesor pedagogiky a filosofie v Královci (po I. Cantovi) x působil na gymnáziích
- ▶ sám byl umírněný x jeho následovníci dogmaticky rozvinuli jeho učení v intelektualismus (herbartismus)

Johann Friedrich Herbart

- ▶ snaha o překonání dosavadního školského prakticismu („kuchařky“ jak učit bez invencí učitele)

Z čeho vycházel:

- Humanistické dílo Pestalozziho.
- Cantova filozofie.
- Základní poznatky psychologie.

Varoval před jednostranným řešením pedagogických situací!

Ve své době nebylo jeho dílo pochopeno.

Základy Herbartova učení

1. Výchovu chápal jako celek – nejvyšším cílem je mravnost (důraz na **mravní výchovu**)
2. Působení výchovy na charakter – 3 kroky:
 - ▶ **Řízení** = nejútlejší věk dítěte, žádost poslušnost tam, kde to dospělí považují za správné x brát ohledy na dítě (cvičí se, ale neví proč)
 - ▶ **Kázeň** = spojování poslušnosti dítěte s vůlí, požadavek se neustále opakuje – vytrvalost
 - ▶ **Vyučování** = osvojování si vědomostí, rozvoj osobnosti žáka

Kde chybí intelekt, chybí ctnost!

- ▶ **Vzdělání je prostředkem výchovy charakteru!**
- ▶ Ctnost, mravnost, charakter jsou spojeny s intelektem – z toho **intelektualismus**.
- ▶ Poznatky, které si žák osvojuje, jsou prostředkem rozvoje osobnosti = *formální vzdělávání*.

„Učení má pominout, ale zájem přetrvat.“

4 formální stupně učení:

- ▶ **Jasnost** – názorná expozice učiva (obrazy, schémata) + slovní popis
- ▶ **Asociace** – navazování na dosavadní zkušenosti žáků (učitel vede s žáky rozhovor)
- ▶ **Systém** – vyvozování závěrů a definic, zařazení jednotlivostí do obecného systému
- ▶ **Metoda** – použití v praxi (nové příklady, praktické úkoly)

4 formální stupně učení:

- ▶ Jasnost + asociace + systém + metoda – Herbartovi se povedlo popsat indukivní způsob při utváření obecných vědomostí.
- ▶ **Nebral své stupně jako dogma – vždy záleží na učivu.**
- ▶ Ukázalo se, že tyto postupy jsou vhodné pro starší žáky, nikoli pro žáky mladšího školního věku.

A co bylo po Herbartovi???

- ▶ Herbartovy myšlenky byly „obnoveny“ až po jeho smrti – pokračovatelé (Ziller, Rhein) provedli vlastní interpretaci!
- ▶ **Herbartismus** se stal celosvětovým trendem – myšlenky byly vyňaty z kontextu (zejména psychologická složka) a stala se z nich dogmata.
- ▶ 4 formální stupně se staly závaznými formami vyučování.
- ▶ Samy vzdělávací programy působí výchovně – požadavek na **materiální vzdělávání** (osvojení si učební látky, rozvoj osobnosti žáka je automatický).

Herbartismus aneb jak to Herbart nechtěl...

- ▶ Do každé vyučovací hodiny bez ohledu na učivo a na každý typ školy bylo zavedeno rozdělení na 4 formální stupně – **vyučovací hodina smíšeného typu** (jiný typ nebyl přípustný)
- ▶ Zdůraznění **řízení** – bezvýhradná poslušnost, učitel má vždy pravdu.
- ▶ Hlavní výchovná metoda: **trest**.

Herbartismus aneb jak to Herbart nechtěl...

- ▶ Co bylo podstatné: řídicí úloha učitele, schematická metodika, nazírací charakter výuky, verbalismus, nízká aktivita žáků, pasivní zapamatování.
- ▶ Pohodlné pro učitele a pedagogické pracovníky (snadno kontrolovatelná práce učitele).
- ▶ **Důraz: osobnost učitele + normativnost vyučování**

- ▶ **Od výhrad až po reformní hnutí....**

A jak začalo reformní hnutí???

- ▶ Přelom 19. a 20. století – protest jednotlivých osobností proti stavu školství – nové způsoby výchovy
- ▶ 1900 (cimrmanovské datum☺) – **Ellen Keyová** (Švédsko) formuluje ideu **Století dítěte** – snaha o revoluci ve výchově
- ▶ A kdo se přidal? M. Montessoriová (Itálie), O. Decroly (Belgie), A. Ferriere a R. Cousinet (Francie), G. S. Hall a J. Dewey (USA), G. Kerchensteiner a P. Petersen (Německo)

Stručný harmonogram reformního hnutí

- ▶ 90. léta 19. stol. objevují se nové směry
- ▶ Před 1. svět. válkou – obrovský rozkvět
- ▶ 20. – 30. léta 20. stol. – vrchol reformního hnutí
- ▶ 40. léta 20. stol. odklon od reformního hnutí
- ▶ 50. – 60. léta – renesance některých myšlenek (alternativní školy), v ČR až 90. léta
- ▶ Současnost – spíše teoretické koncepce než praktické pokusy

Společné znaky reformního hnutí:

1. Kritika herbartismu + tvorba nového systému
2. Nový postoj k dítěti
3. Naturalismus
 - ▶ Ovlivnilo to zejména počáteční vyučování (malých dětí, teprve pak ZŠ a SŠ) a pojetí mravní a umělecké výchovy dětí.

Kritika herbartismu

- ▶ mechanický způsob učení
(vštěpování do paměti, rozdělení na formální stupně, nepružné osnovy, administrativní předpisy)
- ▶ malý zřetel k žákovi (všichni se učí všemu)
- ▶ represivní a autoritářské metody (pasivní chování žáků, vyžadování kázně)
- ▶ potlačování odbojných rysů dítěte

Nový postoj k dítěti

- ▶ Vycházeli z vývojové psychologie.
- ▶ Trpělivost, citlivost a láska k dítěti (návaznost na Rousseaua)
- ▶ Dítě má vlastní svět odlišný od dospělých a ti nemají právo jej kazit = zlatý věk člověka
- ▶ **Kopernikovský obrat** = ústřední postavou je dítě a kolem jeho potřeb se vše točí, vychovatel je vedlejší (**pedocentrismus**)

Naturalismus

- ▶ Zdůraznění **přírodních (přirozených) stránek** člověka – má žít v souladu s přírodou (Tolstoj, Rousseau).
- ▶ **Emil čili o výchově** – poznatky dávat dítěti až po 12. roce života (historie, literatura, zeměpis + povinně Robinson Crusoe), základem je mravní a světonázorová výchova, dítě si má samo svobodně vybrat náboženství (nejprve se s nimi seznámit).
- ▶ Dítě má při narození vnitřní síly, které je třeba rozvíjet.
- ▶ Důraz kladen na spontánní činnost dítěte (co chce a jak chce) – pramen zájmu a zkušenosti.

Ve vyučování zdůrazňovali:

- ▶ **Spontánní činnost** – větší cenu než znalosti mají zkušenosti
- ▶ **Mravní výchova** – vzbuzovat zájem o mravní život, o práci a činnost
- ▶ **Umělecká výchova** – dětská tvorba jako samostatné umělecké odvětví

Konkrétní příklady realizace:

- ▶ Činná škola (Claparet)
- ▶ Pedagogika zájmů (Kerchensteiner)
- ▶ Daltonský plán (Parkhurstová)
- ▶ Winnetská soustava (Washburne)
- ▶ Hnutí nových škol (internátní výchova)

Dělení alternativních škol

- 1. Nestátní školy**– financovány spolky a nadacemi
 - ▶ Klasické reformní školy
 - ▶ Církevní (konfesní) školy
- 2. Státní či soukromé školy**
 - ▶ Moderní alternativní školy

Klasické reformní školy

- ▶ Montessoriovské školy
- ▶ Waldorfské školy
- ▶ Freinetovské školy
- ▶ Jenské školy
- ▶ školy na základě Daltonského plánu

Církevní (konfesní) školy

- ▶ Katolické
- ▶ Protestantské
- ▶ Židovské
- ▶ jiné konfese

Moderní alternativní školy

- ▶ Experimentální (Malmö)
- ▶ Škola s otevřeným vyučováním
- ▶ Školy s alternativními programy (např. Bielefeld)

A o čem to dnes bylo???

- ▶ Podmínky vzniku reformního hnutí.
- ▶ Učení J. F. Herbarta a jeho základní pedagogické myšlenky.
- ▶ Následovníci Herbarta a herbartismus.
- ▶ Vznik reformního hnutí, společné znaky.
- ▶ Nové koncepce výchovy jedince, příklady jejich realizace.

Uvidíte příště...

- ▶ Další směry v alternativním školství přelomu 19. a 20. století.
- ▶ Pedagogické a psychologické myšlenky Marie Montessori.
- ▶ Montessoriovské školy a jejich hlavní principy.
- ▶ Pracovní škola v pojetí G. Kerschensteinera.
- ▶ Instrumentalismus J. Deweye.